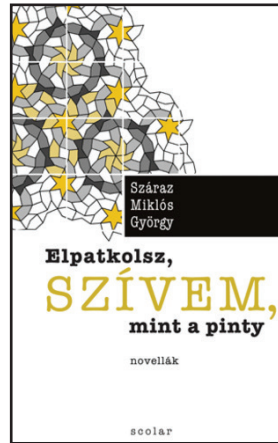

SZÁRAZ MIKLÓS GYÖRGY *Elpatkolsz, szívem, mint a pinty* című novelláskötetének történeteiből hol bizarr, hol lírai, hol hátborzongató végzet gomolyog elő, de hogy elkerüli vagy utoléri-e hőseit, legtöbbször az olvasó fejében dől el.

Gyilkos novellák

A fojtogató halálfélelem kéz a kézben jár a sztoikus bele-nyugvással, a hátborzongató horror a táj minden szorongást elsimító szépségével. E kettősség adja Szász Miklós György novelláinak bukóját, melyeket hosszan kell ízlelgetni, forgatni a nyelvünkön, hogy megfogalmazhatóvá váljon az íróra jellemző egyedi, összetett ízvilág. Sűrű élet- és világtapasztalat hordóiban érlelődtek ezek a mesék, melyek közül némelyik rendkívül koncentrált párlat, cseppenként érdemes fogysztani.

Szász Miklós György jól megalapozott hagyományokhoz nyúl vissza, amikor tájélményként jeleníti meg a lélek bugyrait, és a bejárat vidék egzotikus színeit használja a tudat szövevényes útjainak ábrázolásához. Bár az elbeszélő sokszor pontosan megnevezi, hol járunk, mégis fontosabb, hogy az olvasóban mit idéznek fel a színpalak. Néha Bodor Ádám *Sinistra körzete* jelenik meg a szemünk előtt, máskor Hemingway tengerének moraja hallatszik a lapokon, olykor Márquez mágikus meséi, Borges kocsmaí tünedeznek elő Szász Miklós György történeteiben.

Az *Elpatkolsz, szívem, mint a pinty* elbeszélései hangulatához már „megágyazott” az író *Andalúziai kutyák* című, néhány éve megjelent tárcanovelláival. Már ott is szétfeszítette a publicisztika határait az írások filozófiával átszőtt mesélőkedve, és most, az *Elpatkolsz, szívem* darabjaiban Szász végre teljesen szabadjára engedi a benne lakó „mágikus realistát”. Noha az előző kötet címadó darabja bekerült e novellák közé is, a granadai kutyák pórázt nem ismerő önállósága, öntudatos csavargása az új kontextusban új jelentést is közvetít. A láncoktól független létezés

szabadsága csak a granadai kópadok árnyékában, a napsütötte márvány járdaburkolatok melegén teljesezhet ki. Egyetlen szöveg található a kötetben, melynek kulisszái mögött nem csillan meg a halál töre, inkább csak az elvágyódás, a beteljesületlen sóvárgás melankóliája lengi körül.

Már e vágyakozást felerősítő folytatásba, a *Faliszőnyeg* című novellába is jóval markánsabban szüremkedik be az elmúlás árnya: egy álombéli történetben találjuk magunkat, ahol az elbeszélő, mindent hátrahagyva, meseszerűen idilli életbe kezd egy indián környezetre emlékeztető hegyi faluban. A kutyákat „hősökként” is sokkal borzongatóbb helyzetben látjuk viszont a *Kutyák Tibetben* történetben: egy rituális temetésen a tetem szétmarcangolásában segítenek a hegyi embereknek.

Az elbeszélésekben hol nyílt, hol rejtett brutalitással vágja fejbe az olvasót a gyilkos pillanat, az elmúlás, vagy annak előkészítése. A címadó novella szerelmi történetéhez egy újságcikk nyomán kanyarodunk vissza a múltba – egy saját gyermekei által legyilkolt házaspárból az anya alakja körvonalazódik egy szenvedélyes ifjúkori szerelemben, ahol a körteillatú nyár minden mozzanatában magában hordozza a baljóslatú jövőt.

A *Fölöttük a csillagos ég* nyomasztó – olykor horrorfilmszerű – jeleneteiben két menekülő fiatalember egy elhagyott, egykor talán államfői luxusvagonban húzza meg magát, mígnem tovább kell futniuk rejtélyes üldözőik elől. A veszélybe sodródó kamaszpáros visszatérő motívuma a kötetnek: a *Gyilkostónál* történetében egy kocsmái késelésbe csöppen két messziről jött fiú, és a helyi íratlan törvények kegyetlen, kiismerhetetlen világában megtapasztalják a kegyelem működését. Az *öreges sosem sírnak* egyenesen horrornovella: ebben szintén két, szálláskereső fiatalember csöppen egy hegyi falu misztikus borzalmainak világába.

A fojtogató atmoszférát olykor a keleti mesékre emlékeztető, csodákkal, legendákkal átszótt úti élmények oldják: a *Végső dolgok* hőse Gironában, a középkori zsidónegyed egy antikváriumában bukkan régi magyar könyvcsodákra, melyek épp rá vártak több száz éve; a *Katharina Bianca Alba, a vak jósnő története* a megúsztatatlan fátum tragikomikus színezetű példázata.

távoli, zegzugos, sokszor ellenséges terepen. Aztán valahogy mégis feloldódnak az idegenségben: már maga a küzdelmük elégségesnek bizonyul, hogy megkegyelmezzon nekik a sors, befogadja őket a vidék. Nem ismerjük a törvényeket sem, melyek a kívülről érkezők vagy a bennfentesek világát működtetik, csupán apró mozaikdarabkákból következtethetünk a kép egészére.

Az *Elpatkolsz, szívem* darabjai sejtelmes tónusú prózai balladák, melyekben az író végsőkéig kihasználja az elhallgatásos, kihagyásos technika adta lehetőségeket. Olykor megsejthetünk egy kerek történetet, olykor homályban marad mind az előzmény, mind a végkicsengés.

Száraz Miklós György épp e homállyal tartja fenn elsőrangúan az olvasói kíváncsiságot, mely szerencsés esetben továbbgondolkodásra késztet. Máskor azonban frusztrál: az olvasó úgy érzi, „lógva hagyták” egy megfejtethetlen szövevényben. A hangulat-teremtés nem egyszer a történet felépítésének rovására megy: míg az atmoszféra remekül „lejön” a lapokról, kitapinthatatlanná válik a cselekményépítkezés motivációja. Ezzel az „elvesztett fonál” problémával szembesülünk a *Vörös nadrág* kocsmái történeteket összeszövő elbeszélésében, ahol folyton vándorol a lehetséges hangsúly, míg végül szétfoszlik a semmiben. Követelőző hiányérzetet hagy maga után a kötet egyik legerősebb darabja, a vasúti vagonban megbújó fiúk története (*Fölöttük a csillagos ég*), amely egy regény esszenciáját rejt magában, ám a túlhajtott balladisztikusság maga alá gyűri egy pazar sűrítmény lehetőségét.

A *Szörnyeteg*ben szó szerint szörnyet hal egy asszony, akinek végzetét egy tengeri-herkentyű-árus megjelenése hozza el, de túl kevés kapaszkodót kapunk, hogy a képzeletünk felépítse belőle egy komplett mese/tragédia/mítosz színpalait.

Ezzel együtt azonban e rejtőzködő, szilánkos történetek csontig hatolnak, s ebben elsőrendű szerepe van a mondatok költőiségének, a szöveg átütő erejű vizualitásának: „Első pillantásra szinte tetszik neki az ezüstös és aranyos pikkelyek szivárvány ragyogása. Farkak és uszonyok sárkányos legyezői. Ahogy kopoltyúik nyílnak és zárulnak. Bámulja a kerek szájak néma tátogását, az ízelt lábak sehová sem tartó, fáradt menetelését.” (*Szörnyeteg*). Vagy pozitív példaként említhetnénk a következő részletet is: „A sziget közepén magasodó hegyről olajfaligetek közt kerékpároztam le délutánonként a faluba, hogy igyak valamit, és bámuljam a lebukó napot,

ahogy vörösborral locsolja végig a tengert.” (*A férfi, aki visszafelé járja a táncot*). De a következő részlet is jól tükrözi, miként utal egy-egy megjegyzéssel szereplőinek jellemére a szerző: „A férfi a szemébe hulló, zsíros haja mögül bámulta őket. Pulton nyugvó két kezével sörösüveget markolt. Úgy fogta az üveget, mintha imádkozna. Keze durva volt, mint a favágóké. (...) Bal ökle bütykein négy tetovált, ákombákom nagybetű: Ö. L. Ö. K.” (*Gyilkostónál*).

A szürreális helyzetek keverednek az egyes vidékek nagyon is ismerős valóságával, ide-oda táncolunk a képzelet szülte látomások és a naturalisztikus aprólékossággal lefestett valóságelemek között. A pattanásig feszített pillanatok Szász Miklós György novelláinak erősségei, melyekben kéz a kézben jelenik meg szépség és borzongás, szeretet és pusztítás, megnyugvás és menekülés. Eközben némelyik szöveg már-már verssé lép elő: a *Faliszőnyeg* rövid, szaggatott mondatai az énekelhető balladák világába repitenek, máshol filmszerűen sodornak magukkal a hol sebesen vágató, hol lassan hömpölygő bekezdések (*Az öregek sosem sírnak*).

Ebből az egységes, szürrealista és impresszionista ecsetvadásokkal dolgozó tablóból itt-ott „kilóg” egy-egy részlet, melyek inkább a történész-művelődéstörténész író kalandvágó érdeklődését tükrözik. Ilyen például a régi magyar könyvekre rálelő utazó története, aki hosszasan idéz egy 18. századi almanach töredékeiből, vagy a *Lázálmok Atlasza*, ahol egy egész elbeszélés épül egy korabeli katalóniai filozófiai mű idézeteire. Szintén megtöri az elbeszélések fajsúlyosságát az inkább fent említett „művelődéstörténeti krimik” sorába illeszkedő *Fekete tulipán*, mely egy futótűzként terjedő, rejtélyes virágspekuláció mulatságos esetének nyomába ered. (Tegyük hozzá: az elmúlás motívumát ezekbe a novellákba is szemet gyönyörködtetően szövi bele a szerző.)

Szász Miklós György novelláira szerencsésen provokatív kötet cím irányítja a figyelmet, hiszen e történetek nyers summázata pontosan ez: elpatkolunk, mint a pinty. Amit akár úgy is megfogalmazhatunk a költővel: „Elhull a virág, eliramlik az élet”. Hogy e két stiláris végpont között hányféle hangszínnel, milyen tónusban, miféle rétegzettséggel szólaltatja meg az író közös végzetünk szimfóniáját, az eszköztára kifinomultságán múlik. Szász Miklós György pedig megunhatatlanul sokszínű prózaíró.